

ERR kasutab oma veebilehtedel http küpsiseid. Kasutamist jätkates nõustute kõikide ERR-i veebilehtede küpsiste seadetega

SAIN ARU

LOEN VEEL

kultuur

Arvustus. Julgus öelda pigem

"Pigem ei" Autor/allikas: Von Krahl

TEATER

Andrei Liimets

08.10.2020 13:22

Lavastus

Von Krahli teater

"Pigem Ei"

Lavastaja: Juhan Ulfsak

Autorid: Herman Melville / Taavi Eelmaa

Näitlejad: Mari Abel, Ingmar Jõela, Lauri Lagle, Jörgen Liik, Marika Vaarik

Helilooja / elavmuusika: Jakob Juhkam

Kujundus: Kairi Mändla, Juhan Ulfsak

Dramaturg: Eero Epner

Esietendus 12. märtsil

Sõna olla vaba, aga kas tal on ka võimu? Ühes kopeerijate kollektiivis, kus kõik on harjunud organiseeritult ja rituaalselt tööd rügama, lüüakse kogu pikapeale välja kujunenud *ordnung* oma hapras harmoonias igatahes täielikult paigast, kui värskelt palgatud töötaja lausub vastuseks ülemuse soovile: "Pigem ei."

Sellest fraasist pealkirja saanud näidend toetub Herman Melville'i 1853. aastal ilmunud ja mõned aastad tagasi ka eesti keelde tõlgitud lühijutule "Kirjutaja Bartleby", mille kriitilised käsitlused kipuvad algmaterjali ennast mahult kordades ületama. "Kirjutaja Bartleby'd" on tõlgendatud muuhulgas võimu olemust avava satiiri, psühhoanalüütilise mõistulooa, sissevaatena depressiooni ja unenäolise peegeldusena autori enda püüdlustest ühiskonna suundumustele vastu seista. Tegemist on postmodernistliku tekstiga enne postmodernismi, kafkaliku looga enne Kafkat, keda "Bartleby" muide tugevalt mõjutanud olevat.

Taavi Eelmaa on võtnud Melville'i töö, laenanud sellest üldised raamid ja käputäie motiive ning ehitanud nende peale täiesti uue, üheltpoolt algupärandi-lähedase, teisalt 21. sajandi Eestit puudutava, ja seekummastavas segus ajatuna mõjuva teksti. Von Krahli teatri lavale on paigaldatud teine komplekt tooliridu, justkui rõhutamaks, et vaatajale vaatab vastu ta oma tuttav maailm. Seda küll rõhutatult kõveras vormis.

Peamine jutustaja on alati võrratu Marika Vaarik enesekindla meesülemusena, kes juhendab kopeerijate rütmilist tööd. Tema alluvaid, originaalis hüüdnimedega Turkey, Nippers ja Ginger Nut, siin Wanamun, Dandy ja Küpsis, kehastavad Jörgen Liik, Ingmar Jõela ja Mari Abel. Lisaks on laval etenduse helilooja, muusik Jakob Juhkam, kelle mängitud saatelood annavad näitlejatele pidevaid helilisi viiteid ning on toimuvaga

tihedalt läbi põimitud.

Elav muusika loob kergelt seose samuti kevadest edasi lükatud lavastusega "Lehman Brothers" Draamateatris. Mõlemad käsitlevad kapitalistlikke rituaale, mõlemas on mitmed stseenid lahendatud jantlikus, vodevillilikus, tummfilmilikus võtmes. Kui aga "Lehmanitele" võib kogu selle suurejoonelisuses ette heita laia publikuga arvestavat turvalisust, siis "Pigem ei" on parajalt punk.

Sellist punki on hädasti vaja, et indiviidi ja ühiskonnana mitte Ikea kataloogi näidispiltideks muutuda. Üheltpoolt otsime turvalisust ja mugavust, teisalt tekib sageli tunne, et elame kole närvilisel ajal. Kõik tundub hirmus tõsine. Me ise ka. Kõike on vaja määratleda, poolitada, nimetada, paika panna. Jupijumalate unistus – kõik olgu õiges sahtlis, õige silt peal, nii tundub maailm normaalne ja arusaadav. Ütle või tee, mis tahad, kellelegi oled ikka nats või sots ja mitte midagi muud. "Natsid puts, sotsid puts, ise puts," kõlab aga ülitihedast neljakesi esitatud hüüatuste rahest, ilmselt kõige rajumast stseenist, mida sel aastal kodumaistel teatrilavadel näha õnnestub. See pole niivõrd poliitiline, vaid eksistentsiaalne rööge.

"Pigem ei" jätkub absurdi ja groteski, ühiskonnakriitikat ja abstraktset pila. Tegelased otsivad taga kollektiivset sinilindu, müütilist "lisaväärtust", mis tööle ja elule mõtte annaks. Keegi ei taha ju olla koopia koopia koopia, reasõdur Ostuvabadussõdalaste Liidus või Circle KKKs. Võiks öelda, et tegemist on anti-kapitalistliku või anti-fašistliku või anti-kommunistliku lavastusega, ent kui üldse niimoodi määratleda, võiks tegemist olla anti-istliku tööga. Katsega lahustuda ja vaatajat lahustada säärasele molekulaarsele tasandile, mida on võimatu laiskade ja käepäraste stampmääratluste kaudu kategoriseerida.

Ehk siis kui Lauri Lagle mängitud Kuldar lausub pärast esialgu ideaaltöölisena käitumist "pigem ei", pole ta õigupoolest nats ega sots, poolt ega vastu. Minimalistlik kavalehtki viitab "Bartleby" austajast filosoofi Slavoj Žižeki kirjeldusele, et väljendis "pigem ei" on rõhk võitleva absoluudi "ei" asemel sõnal "pigem", suunates reaktsiooni maha ootuspäraselt eitusejaatuse teljelt.

Kuna ühiskondlik debatt on täna veel tugevamalt kui pooleteise sajandi

eest sellistele lihtsatele telgedele rajatud, jooksub etteantud rööbastelt lahkumine ümbritseva täielikku lühisesse. Nii juhtub ka Kuldari kollektiiviga, kes tahaks selgust, osalust, entusiasmi, optimismi. Mängu lähevad kõik võimu võimalikud atribuudid vägivallast ja käskimisest veenmise ja meelitamiseni. Hiilgav tatti pritsiv monoloog on karjääri üht parimat rolli tegeva Jörgen Liigi päralt, kelle Wanamuni tuleb füüsiliselt pidurdada Kuldarile kallale tungimast.

Lisaks tihedale teravale tekstile elavdab näitlejate energilist mängu suurepärase musikaalne koreograafia, mille eest vastutab Dandyt kehastav Jõela. Näitlejaist kõige vaoshoitum roll on võrdlemisi napilt laval viibival Laglel, kes on samas Kuldariks täiuslik valik – mitte lihtsalt näitleja, vaid ka persoonina, kelle enda püüe teatris ja filmis on olnud etteantud raamest ja ootuspäradest väljumine. Absurditunnetust lisab efektne lavavalgus, eriti aeg-ajalt nõutult ekslev, tegelasi ja fookust otsiv prožektorikiir.

Laval on korruga tõsimeelne mäss ja muretu muie selle kõige, isegi teatri enda üle. Kerge oleks laskuda lihtsalt künismi või nihilismi, aga "Pigem ei" on ka lõbus, vabastav, elujaatav vaatamine. Robustselt elegantne, nagu on kirjeldanud "Teater. Muusika. Kinos" Ulfaki stiili Madli Pesti. Lõpuks ei jaks kogu aeg mässata ega vastanduda. Lõpuks jääb igaühele õigus ajada taga oma soove ja unistusi, olgu ükskõik kui banaalseid, olgu või – nagu ütleb Mari Abel lõpus väriseval häälel enne kui Henry Mancini kaunis "Moon River" vaataja koduteele saadab – leida kaaslane, luua ettevõtte ja hakata pakkuma kassituhastamise teenust. Jäägu ka õigus ja julgus öelda pigem ei.

Toimetaja: Valner Valme

andrei liimets

juhan ulfsak

von krahli teater

pigem ei